

Pistoaita: rakentaminen

PISTOAIDAN RAKENTAMINEN

Pistoaita on perinnerakentamista ja yleisesti esteettisiä arvoja sisältävä tapa tehdä aita. Aidoilla on ollut monia merkityksiä suomalaisessa maaseutuhistoriassa ja estetiikassa. Pienpuurakentamisen näkökulmasta aita toimii myös hiilivarastona olemassaolonsa ajan.

Aidanrakentamisen tekniikoita on useita, riippuen käytettävästä materiaalista. Tässä materiaalissa kuvataan rajakarjalaisen, kurellisen pistoaidan tekeminen. Tässä aitatyypissä aidakset voivat olla eri mittaisia, samoin seipäät ja sivuvarat. Lisätietoa aitatyypeistä löydät Historiaa-osiosta.

Aidan sovittaminen maastoon

Mikäli mahdollista, aita on hyvä rakentaa tasaiselle maalle tai ylämäkeen. Jos rakennetaan alamäkeen, seiväsparien väliä pitää lyhentää. Aidan tehtävä on yleensä tietyn alueen rajaaminen, joka määrittää sen sijainnin. Jos seipäitä ei pysty upottamaan maahan (esim. kallion kohdassa), voidaan ottaa lankkua, johon porataan seipäille sopivat reiät. N. 5 metrin matkan voi ylittää myös ilman erillisiä järjestelyitä mm. laittamalla seipäitä tiheämmin ennen ylitettävää kohtaa. Aidan paikkaa on hyvä miettiä riittävän pitkältä matkalta ennen rakentamisen aloittamista ja tutkia maastoa. Aluskasvillisuutta on hyvä raivata pois aidanrakennuksen tieltä.

Seiväsparit, aitariukujen latominen ja vitsastus

Ensimmäinen aitaseiväspari laitetaan pystysuoraan, maahan tehdään reiät rautakangella. Seiväsväli n. 5–7 cm. Seuraavat seiväsparit laitetaan viistoon etenemissuuntaan päin, n. 80 asteen kulmassa maahan nähden. Seiväspareja kannattaa laittaa aluksi n. 10 paria. Parit laitetaan n. 1,50 m välein. Jos haluaa tehdä viivasuoran aidan, voi käyttää apuna luotilankaa tai vastaavaa. Toisaalta maastoa mukaileva ja vähän mutkitteleva aita on esteettisesti kaunis.

Aitariukujen latominen aloitetaan laittamalla ensimmäisen seiväsparin väliin n. 15–20 cm korkea kivi, jonka päälle laitetaan ensimmäinen aidas/riuku, jolla saadaan riuku laskemaan menosuuntaan päin. Ensimmäiset riukat laitetaan tyvi ylöspäin. Ensimmäisen aidaksen pitää yltää vähintään seuraavan seiväspariin tai sen yli. Seuraavaksi laitetaan ensimmäinen vitsas ensimmäiseen seiväspariin riukan yläpuolelle. Seipäisiin tehdään kirveellä pienet palkeenkielet (niin että puun lastu ei irtoa). Vitsas asetetaan palkeenkieleen latvapuolesta alkaen. Se kierretään ensin toisen seipään ympäri siten, että se lukitsee palkeenkielessä olevan lastun vitsaksen latvan alle. Sen jälkeen vitsas kierretään seiväsparin toisen seipään ympäri, palkeenkielen kohtaan. Mikäli vitsas on pitkä, voidaan lukita se samalla tavoin kuin alussa. Tämän jälkeen aitavitsasta kierretään kahdeksikon malliin seipäiden ympäri. Lopuksi vitsaksen tyvi pujotetaan kahdeksikon sisälle [voit katsoa mallia videosta].

Tämän jälkeen laitetaan uusi aitariuku äsken sidotun vitsaksen päälle siten, että aitariuku yltää edellisestä riukusta noin 30–50 cm. Riukujen latvat ovat maassa.

Pistoaita: rakentaminen

Aloittaessa laitetaan 3-4 vitsasta ensimmäiseen seiväspariin ja riu'ut niiden päälle. Neljännen vitsaksen kohdalla aloitetaan myös toisen seiväsparin vitsasten laitto. Tällöin ryhdytään laittamaan aina kaksi riukua ”yhteen juoksuun”, joista alimmainen tulee tyvi maahan päin ja toinen tyvi ylöspäin.

Näin aitariukujen latvat ovat osin päällekkäin. Tärkeää on, että molemmat riu'ut ovat joko kahden vitsaksen päällä tai lepäävät vitsaksen ja maan päällä, ja että jokainen riuku ylittää vähintään kahden seiväsparin ylitse. Aidan korkeus määrittyy vitsasten etäisyyden mukaan.

Sivuvarat

Tämän jälkeen ensimmäiseen seiväspariin laitetaan sivuvara eli varakas, joka tukee aidan rakennetta. Sivuvarat laitetaan molemmin puolin, ensimmäinen sivuvara laitetaan ylimmän aitariu'un päälle maahan n. 30 cm aidaksista ulospäin ja n. 30 cm seiväsparista aidan etenemissuuntaan eteenpäin.

Sivuvara pujotetaan aitaseipäiden välistä tukemaan aita seiväsparin kaltevuuskulmaa vastaan, sitä ei tarvitse kiinnittää aitaseipäeseen mitenkään tässä vaiheessa. Sivuvarat laitetaan aidan molemmin puolin vastakkaisiin kohtiin, molempien päälle tulee seuraava aitariuku. Ajatuksena on, että aitaa nostetaan sekä vitsaksilla, että sivuvaroilla. Sivuvarojen laittaminen aloitetaan n. 75-80 cm korkeudelta.

Tämän aitatyypin nimi kurellinen pistoaita tulee siitä, että sivuvarat tulevat kohtuullisen paljon yli aidan yläaidan eli aidanselän. Pitkiä aitaseipäitä ja sivuvaroja käyttämällä aita kestää n. 20 vuotta ja se voidaan rakentaa uudelleen samoista materiaaleista katkomalla maatuneet osat pois. Näin samalla materiaalilla voidaan tehdä n. 50 vuotta kestävä aita.

Aidan tekoa jatketaan vitsaksen laittamisella seuraavalla seiväsväliin ja toisen sivuvaran laittamisella aidan toiselle puolen. Sivuvaroja laitetaan kaksi per seiväspari aidan rakentamisen edetessä. Niillä ”kiristetään” rakennetta siten, että toinen sivuvara menee vastasuunnassa ristikkäin aidanseipäiden välistä.

Sekä sivuvarat että seipäät ovat melko ohutta puuta tällä korkeudella, joten niiden ristikkäin laitto onnistuu kohtuullisen helposti. Sivuvarojen jälkeen laitetaan vielä ainakin yksi vitsas seiväsparia sitomaan. Sitominen tehdään pitkällä vitsaksella siten, että vitsas kierretään myös molempien sivuvarojen ympäri. Viimeisen vitsaksen päälle laitetaan vielä aitariuku.

Pistoaita: rakentaminen

Aidan rakentamisen rytmi ja korkeuden säätäminen

Aidan rakentamisen rytmi toisesta seiväsparista alkaen:

- 3 vitsasta
- molemmat sivuvarat ja
- vähintään yksi vitsas.

Jokaisen vitsaksen ja sivuvaran päälle laitetaan aina aitariuku. Tässä vaiheessa laitetaan riu´ut yksi tyvi alaspäin, toinen tyvi ylöspäin samaan juoksuun. Tyvekkäät riu´ut laitetaan alariu´uiksi, kevyemmät laitetaan yläriu´uiksi. Koska riu´ut ovat erimittaisia, on tärkeää, että ne tulevat limittäin aitajuoksun keskellä. Limittäisyys voi vaihdella paljonkin.

Jos tavoitteena on 130 cm:n korkuinen aita, ylimmäisiä aitariukuja voidaan liu´uttaa ylemmäs tai alemmas. Näin voidaan säädellä aidan korkeutta ja saadaan aidan ylälaita eli aidanselkä tasaiseksi. Tärkeää on, että aitariu´ut ovat vähintään kahden tukipisteen päällä (vitsas/sivuvara/maa) koko aidan matkalta. On hyvä kiinnittää huomiota myös aidan etenemisen kulman säilymiseen pääosin samana.

Aidantekoa ja sen etenemistä on hyvä tarkkailla vähän kauempaa, jolloin voi vaikuttaa aidan tasaiseen ja rytmikkääseen etenemiseen. Vaikka pyrkimys on tehdä suhteellisen tasaista aitaa, on mahdollista myös lisätä riukuja ja tehdä ylimääräisiä vitsaksia seiväspareihin. Tämä malli antaa paljon joustovaraa tekemiseen.

Aidanrakentamisen lopetus

Aidan lopetus tehdään seuraavasti: viimeisen seiväsparin kohdalla nostetaan aitaa maan tasolta asti, jolloin vitsaksia on yleensä enemmän kuin muissa seiväspareissa. Aitakulma pidetään samana, ja käytetään lyhyempiä aitariukuja niin, että ne päättyvät suhteellisen tasaisesti viimeiseen seiväspariin. Lopussa käytetään vain yhtä aitariukua. Tärkeää on, että riuku menee vähintään kahden seiväsparin läpi. Viimeisen seiväsparin yhteyteen laitetaan myös kaksi sivuvara.

Ideana on, että aitariukuja ei tarvitse katkoa kuin aloituksessa ja lopetuksessa. Mikäli vitsakset ovat liian pitkiä, niitä voi katkoa esim. puutarhasaksilla.

Olennaisia asioita aidanteossa ovat vitsasten tiukat sitomiset, aitaseiväsparin optimaalinen väli suhteessa aitariukujen paksuuteen; jos se on liian suuri, aitariu´ut eivät asetu tasaisesti.

Pistoaidan rakentamiseen kuluva aika riippuu osallistujien kokemuksesta ja määrästä. Koulutuksessa on hyvä varata aikaa eri työvaiheisiin. 20 henkilön kurssi saa tehtyä aitaa noin 30-40 metriä 6 tunnissa. Kokenut 3 henkilön aidanrakentajaryhmä tekee noin 100 metriä valmista aitaa päivässä, mikäli tarvikkeet ovat valmiina. Aidan ihasteluun saattaa mennä useita vuosia, jollei koko loppuikä.

Lähde: Timo Rekon haastattelu, MSL:n pistoaidan tekoon liittyvä materiaali